

Keiserens nye trær

- om norske treplantasjer, CO₂-kvoter og nykolonialisme i Uganda

April 2000

Av Harald Eraker, NorWatch
Framtiden i våre hender

Rapporter fra NorWatch

NorWatchs rapportserie presenterer undersøkelser av norsk næringslivs forhold til miljø og menneskerettigheter i utlandet. Rapportene kan ta for seg alt fra en enkeltbedrifts prosjekt i et land til mer omfattende undersøkelser av næringslivets involvering i land og regioner.

Kortere nyhets saker og oppfølging av tidligere offentliggjorte saker presenteres i NorWatch nyhetsbrev. Abonnement er gratis.

Følgende rapporter er utgitt per april 2000:

NorWatch Rapport Nr. 1, oktober 1998:

“I gode hender? - en uautorisert helse-, miljø-, og sikkerhetsrapport om Statoils aktiviteter i utlandet”

NorWatch Rapport Nr. 2, mai 1999:

“Summa Sumatra - norske selskapers bidrag til avskoging på Sumatra”

NorWatch Rapport Nr. 3, september 1999:

“Olsen-familien i Filippinene - utbytting av unge kvinner på klokkefabrikken Timex”

NorWatch Rapport Nr. 4, januar 2000:

“Til knes i søla - om skipsopphugging, arbeidsforhold og miljø i Chittagong, Bangladesh”

NorWatch Rapport Nr. 5, april 2000:

“Keiserens nye trær - om norske treplantasjer, CO₂-kvoter og nykolonialisme i Uganda”

© **Framtiden i våre hender**

Ettertrykk anbefales, angi kilde

Forfatter: *Harald Eraker*

Layout: *Jørn Stave*

Arbeidet med rapporten ble fullført 11. april 2000

NorWatch presiserer at firmaet bak Wunderbaum ikke har noe å gjøre med selve innholdet i rapporten

Innhold:

1. Innledning.....	4
2. Skogplantasjer og karbonprofitt.....	5
3. De norske aktørene.....	6
3.1 Tree Farms.....	7
3.2 Norwegian Afforestation Group.....	8
4. Prosjektene sosiale, miljømessige og nasjonale konsekvenser.....	8
4.1 Leieforhold.....	9
4.2 Landkonflikt.....	12
4.3 Gratis arbeidskraft.....	14
4.4 Skogplanting i motbør.....	17
4.5 Karbonprofitt.....	19
4.6 Usikkert CO ₂ -regnskap.....	22
5. Sammendrag og konklusjoner.....	23

Forfatteren ønsker å takke Joseph Mukasa, direktør i ACA Environment and Development, for utrettelig hjelp under feltarbeidet i Uganda.

1. Innledning

De seneste årene har norske selskaper skaffet seg store landområder i Øst Afrika hvor de planter, eller har planer om å plante, hurtigvoksende treslag som eukalyptus og furu. Treplantasjene vil når trærne er hogstmodne kunne gi inntekter ved salg av tømmer/trevirke. Men med bakgrunn i Kyotoprotokollen som ble undertegnet i desember 1997, ser de norske aktørene for seg en annen og mer umiddelbar inntektskilde; nemlig salg av CO₂-kvoter basert på binding av CO₂ i treplantasjene.

I november 2000 fortsetter klimaforhandlingene i Haag. Selv om Kyotoprotokollen åpnet opp for kvotehandel, er det fremdeles et åpent spørsmål om kvotehandel basert på binding av CO₂ i skogplantingsprosjekter i utviklingsland blir godkjent. Til tross for dette finnes det norske aktører som er i full gang med slike prosjekter i utviklingsland, og som satser på at kvotehandel i denne forbindelse vil bli velsignet av partene i de internasjonale klimaforhandlingene. To av aktørene er selskapene Tree Farms AS og Norwegian Afforestation Group AS - førstnevnte med prosjekter i Tanzania, Malawi og Uganda, sistnevnte foreløpig bare i Uganda. Som navnene indikerer er dette selskaper som fokuserer på skogsdrift, og ingen av dem har overfor NorWatch lagt skjul på at kvotehandel er en viktig drivkraft bak engasjementet i regionen.

Ved en tilfeldighet eller ikke: To dager etter at Kyotoprotokollen ble vedtatt, foretok Tree Farms (den gang gikk selskapet under navnet Fjordgløtt) en aksjeemisjon som utvidet selskapets kapital fra 990.000 til 13 millioner kroner. Fem måneder senere inviterte selskapet utenforstående investorer til å kjøpe aksjer. En tredjedel av de nye aksjene ble kjøpt opp av TRG, et selskap kontrollert av Kjell Inge Røkke¹.

På bakgrunn av at begge selskapene har etablert seg i Uganda, besøkte NorWatch landet fra 4.-18. februar i år for å undersøke prosjektenes innvirkning på miljø og utvikling, både lokalt og nasjonalt - ikke minst sett i lys av forurensernes håp om billige CO₂-kvoter. Tree Farms etablerte seg i Uganda allerede i 1996, og er godt i gang med ett skogplantingsprosjekt. Norwegian Afforestation Group fikk derimot først en avtale med myndighetene om et prosjekt i november i fjor, og har enda ikke kommet i gang med planting. Det var derfor mest synlig hvordan Tree Farms prosjekt fungerer i praksis, og mest tid og krefter ble derfor gitt undersøkelsene av dette prosjektet.

Resultatene av undersøkelsene er samlet i denne rapporten. Den er basert på samtaler og intervjuer med selskapenes ledelse i Norge og i Uganda, lokalbefolkningen i og rundt prosjektområdene, internasjonale skogeksperter, representanter for skogmyndighetene i Uganda, representanter for den norske ambassaden i Kampala, i tillegg til relevante miljøkonsekvensanalyser, rapporter og studier.

Handelen med CO₂-kvoter har for øvrig allerede rukket å bli en brikke i det politiske spillet, nå sist i gasskraftsaken, som endte med å velte sentrumsregjeringen. Arbeiderpartiet, Høyre og Fremskrittspartiet har fått gjennomslag for at Naturkraft og Industrikraft Midt-Norge skal kunne bygge konvensjonelle gasskraftverk. Det interessante i denne sammenheng er at partiene blant annet argumenterer med at gasskraftverkene vil bli miljøvennlige fordi selskapene gjennom framtidig kjøp av CO₂-kvoter får sine utslipp redusert.

Hvilke kvoter siktes det til? I februar opplyste administrerende direktør Steinar Bysveen i Industrikraft Midt-Norge (som står bak planene om gasskraftverk på Skogn) til NorWatch at én aktuell kilde for kjøp av CO₂-kvoter er “et treplantingsprosjekt med norske eiere i Afrika”. I begynnelsen av april i år kom bekreftelsen på hvem de norske eierne er. Da ga nemlig Industrikraft Midt-Norge og Tree Farms en orientering i Utenriksdepartementet om at selskapene har inngått en avtale hvor gasskraftutbyggerne har fått opsjon på å kjøpe CO₂-kvoter fra Tree Farms.

Både i den aktuelle gasskraftsaken og i klimasaken generelt, gjelder det samme grunnleggende spørsmålet: Bidrar de norske treplantingsprosjektene i Uganda til et bedre klima, både globalt og lokalt - eller har keiseren fått seg nye trær?

2. Skogplanting og karbonprofitt

Handel med CO₂-kvoter (utslippskvoter) er et nytt og komplisert system med en historikk som trenger en nærmere gjennomgang for å kunne forstå og bedømme de norske skogplantingsprosjektene innvirkning på mennesker og miljø i Uganda. FNs klimapanel, IPCC, har påvist økte konsentrasjoner av klimagasser (CO₂, metan, lystgass, hydrofluorkarboner, perfluorkarboner og svovelheksafluorid) i atmosfæren etter den industrielle revolusjonen. Disse gassene påvirker klimaet og ifølge IPCC er det “klare indikasjoner” på at menneskelige aktiviteter som forbrenning av olje, gass og kull er skyld i dette².

Selv om industrilobbyer lenge forsøkte å så tvil om disse årsaksforholdene, har de fleste i dag akseptert behovet for å redusere utslippet av klimagasser³. Under Kyoto-forhandlingene i 1997 gikk industrilandene, etter mange utsettelse og kompromisser, med på å redusere CO₂-utslippene med et gjennomsnitt på 5,2 prosent under 1990-nivåene i løpet av perioden 2008-2012. Utviklingslandene fikk dermed gjennomslag for prinsippet om byrdefordeling (differensierte forpliktelser) ved at det var de rike landene som måtte ta hovedansvaret for klimaproblemene, og dermed byrden med å starte å kutte ned på utslippene i sine egne land⁴ (utviklingslandene vil imidlertid sannsynligvis måtte godta reduksjoner av klimagassutslipp i framtidige avtaler som gjelder for perioden etter 2008-2012).

Ett av de andre viktige prinsippene i Kyotoprotokollen er “en kostnadseffektiv oppfyllelse av forpliktelsene på tvers av land, sektorer og klimagasser”. Viktig i denne sammenheng er de såkalte Kyoto-mekanismene som åpner opp for kvotehandel og samarbeid industrilandene imellom, eller mellom industriland og utviklingsland⁵.

Sistnevnte kalles den grønne utviklingsmekanismen (Clean Development Mechanism, forkortet CDM). CDM bygger på et enkelt prinsipp: Industriland og private selskaper investerer i prosjekter som fører til reduserte CO₂-utslipp i utviklingsland (samt de landene i Øst Europa som ikke har forpliktelser om reduksjon av CO₂ i henhold til Kyotoprotokollen), for eksempel energieffektiv teknologi og fornybare energiprojekter. Kreditten for utslippsreduksjonen går til investoren⁶. Utviklingslandene skal på sin side nyte godt av en bærekraftig utvikling ved blant annet teknologioverføring. Mest relevant i denne rapportens sammenheng er at CDM trolig også åpner opp for at industriland og private selskaper kan investere i skogplanting og skogvern i utviklingsland (artikkel 3.3 og 12)⁷. Kreditten for treplantasjenes absorbering/binding av CO₂ (gjelder kun for skog plantet fra og med år 2000)

eller utslippene som hindres ved skogvern, går da til industrilandene eller deres selskaper i form av CO₂-kvoter⁸. Konseptet med karbonbindende treplantasjer i utviklingsland har altså blitt støttet opp av argumenter om at dette er mer lønnsomt enn å redusere utslipp av CO₂ hjemme: Trær vokser fortere i tropiske strøk, arbeidskraften er billig og etableringskostnadene er lave⁹.

Det er i dag usikkert hvorvidt CDM vil omfatte kvotehandel basert på treplantasjer i utviklingsland. Utviklingslandene sto tidligere på 1990-tallet først samlet mot disse CDM-idéene. Men etterhvert lot mange klimaforhandlingsdelegater fra utviklingsland seg også begeistre av muligheten for utenlandske investeringer og teknologioverføringer. På slutten av 1990-tallet hadde tonen endret seg. I 1998 minnet klimaforhandlingene, ifølge Daphny Wysham fra Institute for Policy Studies i Washington, om "handelsshow" hvor "deltagerne, i stedet for å fokusere på hvordan å unngå global oppvarming, albuete seg fram for å få en bit av et lukrativt oppkommene marked: handel med forurensingskreditter."¹⁰

Hovedidéen med karbonbindende treplantasjer er altså at en gitt mengde CO₂ tas tilbake fra atmosfæren og bindes i og på jordoverflaten, med troen på at den gitte mengden CO₂ forblir bundet på samme stabile måte som olje-, gass- eller kullreservene under jorda - i hundrevis av år framover. Det finnes i dag ingen formel på hvordan dette beregnes eller hvordan man skal hindre at karbonet frigjøres til atmosfæren igjen. I motsetning til olje, gass og kull som ligger trygt lagret i jorda, er CO₂ lagret i trær og biomassen for øvrig svært ustabil, og kan når som helst slippe ut i atmosfæren igjen ved brann, forråtnelse eller hogst¹¹.

FNs klimapanel, IPCC, har fått i oppdrag å utarbeide retningslinjer for dette kompliserte regnestykket. IPCC sitt arbeid er unntatt offentligheten fram til partene skal ta stilling til spørsmålet under klimaforhandlingene i Haag i november. Men det er på det rene at IPCC ikke kommer til å legge fram et sett med fastlåste retningslinjer, snarere forskjellige muligheter som politikerne må ta stilling til¹². Foreløpig kan det derfor bare spekuleres i hvordan utregningsmodellen vil se ut til slutt. Noen mener at man skal kunne selge nye CO₂-kvoter for hver ny generasjon med trær som plantes, så lenge tømmeret som høstes brukes til formål (f.eks. møbler, huskonstruksjon, o.l.) som gjør at karbonet fremdeles er bundet i trevirket og ikke slipper ut i atmosfæren. Andre mener at kvotene kun kan selges én gang, fordi et gitt avskoget område kun kan dekket én gang med en gitt mengde skog som binder en gitt mengde CO₂.

En viktig fellesnevner er dog at området som beplantes med trær ikke må brukes til andre formål i uoverskuelig framtid for at effekten av karbonbinding ikke skal opphøre. Dersom et område er beplantet for å binde CO₂, må det med andre ord forbli dekket av skog¹³.

3. De norske aktørene

Uganda, tidligere kalt Afrikas perle, er et land som siden 70-tallet har gjennomgått dramatiske politiske endringer. Mange nordmenn forbinder landet først og fremst med Idi Amins skakkjorte regime på 70-tallet. Men det har gått et par tiår siden Amin ble jaget ut av landet av militærdiktatoren Obote, som igjen ble styrtet i 1986. Siden den gang har landet blitt styrt av president Yoweri Museveni, men flere geriljagrupper kjemper mot regimet som ikke tillater et flerpartisystem.

Landet nordvest for Victoriasjøen har en frodig og variert natur, med alt fra tropisk skog i sør og vest til savanne og ørkenlignende områder i nord. Som de fleste andre tropiske landene har Uganda også sitt å stri med når det gjelder avskoging. Flere kilder NorWatch var i kontakt med under besøket mente at landet om 10 år vil møte en akutt mangel på trevirke. Landet har i dag over 700 større og mindre statseide skogreservater (Central Forest Reserve) som er satt til side for skogbruk og skogvern. Disse dekker et areal på totalt 1.167.000 hektar (7% av Uganda)¹⁴. Det er i noen av disse skogreservatene at de norske selskapene Tree Farms og Norwegian Afforestation Group har skaffet seg landområder for sine treplantingsprosjekter.

3.1 Tree Farms

Tree Farms AS, som tidligere het Fjordgløtt AS, har sitt hovedkontor i Namsos. I selskapets styre sitter hjernen bak selskapets framstøt i Øst Afrika, Mads Aspren. Aspren, investor og direktør i Morgan Stanley Dean Witter i London, er regnet for å være en av de beste skoganalytikerne i Europa¹⁵, og er Tree Farms desidert største aksjonær med 46,92% eierandel. Som tredje største aksjonær finner vi Kjell Inge Røkke som gjennom selskapet TRG eier 9,37% (se Tabell 1).

Tabell 1. Aksjonærliste for Tree Farms (23 største).

Navn	Aksjer	Prosent
Mads Aspren	90.075	46,92
Jennifer Helen Berg	19.492	10,15
The Resource Group (TRG) AS	18.000	9,37
Retiro AS	12.768	6,65
Belgavia Holding	10.874	5,66
Haakon Sæter	5.289	2,75
Aseo Incorporated	4.071	2,12
Camana Trading AS	3.214	1,67
Odfjell Capital (Bermuda) Ltd.	3.214	1,67
Solon AS	3.143	1,63
Vidar Krange	2.300	1,19
Rag AS	2.000	1,04
Odd Ivar Løvhaugen	2.000	1,04
Kajuka AS	1.700	0,88
Helmond Ltd.	1.300	0,67
Alf Inge Håland	1.000	0,52
Jens Erik Ugland AS	1.000	0,52
Tore Pedersen	1.000	0,52
Anna Hvardal	1.000	0,52
Stig Skoglund	1.000	0,52
Torbjørn Tenmann	1.000	0,52
Gunnar Arne Brandtzæg	1.000	0,52
Terje Andersen	1.000	0,52

Kilde: Gjensidige Nor, Verdipapirservice, 03.04.2000

I 1995 fikk Tree Farms/Fjordgløtt støtte på 127.000 kroner fra NORAD for å undersøke mulighetene for virksomhet i Øst Afrika¹⁶. Året etter etablerte selskapet seg i Tanzania og i Uganda, senere også i Malawi. Tree Farms kontrollerer i dag til sammen 20.000 hektar (200.000 mål) med landområder i regionen, og er i ferd med å skaffe seg ytterligere 70.000 hektar i Tanzania.

Tree Farms datterselskap i Uganda heter Busoga Forestry Company Ltd. Ifølge datterselskapets sjef Jose Byamah er målsettingen å drive treplantasjer på områder i størrelsesordenen 80-100.000 hektar i landet. Men det eneste stedet hvor selskapet har startet opp virksomhet er i skogreservatet Bukaleba Forest Reserve. Busoga Forestry Company inngikk i juni 1996 en avtale med myndighetene i Uganda om 50 års leie av et 5160 hektar stort området innenfor dette reservatet, som ligger ved Victoriasjøen like øst for byen Jinja. Bukaleba-reservatet er på totalt 8000 hektar. Resten av reservatet ble leid ut til det tyske selskapet Dutche Forst Consult.

Tree Farms har foreløpig beplantet 600 hektar med hovedsakelig hurtigvoksende furu (*Pinus caribaea*, *P. oocarpa*, *P. tecunumanil*) og eukalyptus (*Eucalyptus grandis*). I noen små plantefelt har selskapet også plantet de lokale treslagene musizi (*Aesopsis emini*), mahogni (*Khaya anthoiheca*) og musambya (*Macadanua lutea*)¹⁷. Ifølge administrerende direktør Odd Ivar Løvhaugen, har Tree Farms så langt investert 5-6 millioner kroner i prosjektet.

3.2 Norwegian Afforestation Group

Norwegian Afforestation Group ble stiftet så seint som den 15. september 1999 av nordmenn innenfor bistandsmiljøet i Uganda. Daglig leder av selskapet er Svein O. Wilhelmsen, som også er største aksjonær gjennom sitt selskap Økotek AS (se Tabell 2). Også dette selskapet fikk NORAD-støtte til forundersøkelser på 121.000 kroner som i fjor høst resulterte i at selskapet etablerte seg i landet. Den 15. november 1999 inngikk Norwegian Afforestation Group en avtale med ugandiske myndigheter om 50 års leie av landområder innenfor skogreservatet Kachung Forest Reserve, som ligger i Lira-distriktet 40 mil nord for Kampala.

Kachung-reservatet er på totalt 3590 hektar, hvorav Norwegian Afforestation Group kontrollerer 3000 hektar. Resten av skogreservatet er i dag leid ut til det lokale selskapet Edola & Sons Ltd., som driver et sagbruk basert på allerede eksisterende planteskog. Norwegian Afforestation Group har som nevnt ikke kommet i gang med skogplantingen. Ifølge selskapet skal de kun plante furu innenfor sine områder.

4. Prosjektene sosiale, miljømessige og nasjonale konsekvenser

Som nevnt i innledningen, så har ikke Norwegian Afforestation Group startet opp plantingen av skog i Kachung-reservatet. I de følgende vurderingene av prosjektene innvirkning på miljø og mennesker, dominerer derfor eksempler relatert til Tree Farms virksomhet i Bukaleba-reservatet. Dette kapittelet omhandler også vurderinger av hvilke konsekvenser "karbonplantasjene" kan få på lokalbefolkningen og Uganda som nasjon, sett i lys av mekanismer som karbonhandel utløser.

Tabell 2. Aksjonærliste for Norwegian Afforestation Group

Navn	Aksjer	Prosent
Økotek AS	575	18,8
Hjalmar Matre Ødegaard	250	8,2
Svein Wedum (styreleder)	250	8,2
Knut Ødegaard (styremedlem)	250	8,2
Pål Mork	200	6,5
Karl Fritjof Wedum	200	6,5
Erik Wedum	150	4,9
Olav Wedum	150	4,9
Odd Lie	100	3,3
Roger Hamre	100	3,3
Bård Arne Hjelde	100	3,3
Torstein Rustad	100	3,3
Tore C. Corneliussen	100	3,3
Torstein Dahl	100	3,3
Einar Rustad	100	3,3
Erling Marthinius Fosser	100	3,3
Knut Velle	100	3,3
Magne Eggen	75	2,4
Egil Teslo	50	1,6
Mari Blokkhus	15	0,5

Kilde: Norwegian Afforestation Group

4.1 Leieforhold

Avtalene som Tree Farms og Norwegian Afforestation Group har inngått med Uganda gjennom skogmyndighetene, fungerer på følgende måte:

- Landområdene leies av selskapene for en 50-års periode med opsjon på fornyelse av leiekontrakten på ytterligere 50 år.
- En engangs sum betales til myndighetene ved undertegning av leiekontrakten, uavhengig av hvor stort areal det er snakk om å leie. Engangssummen er på 500.000 ugandiske shilling (tilsvarende ca. 2600 kroner).
- Som årlig leie tar myndighetene 5000 shilling (ca. 26 kroner) for hver hektar som er plantet med skog. Leiesummen justeres hvert tiende år i henhold til inflasjonsindeksen definert av Bank of Uganda. Areal som ikke er beplantet av selskapene, betales det altså ingen leie for.
- Leieavtalen innebærer at selskapene forplikter seg til å plante skog og drive moderne skogbruk innenfor konsesjonsområdet.

Flere kilder NorWatch snakket med uttrykte seg svært kritisk til den lave prisen selskapene betaler for landområdene. Fungerende vise-skogdirektør i Ministry of Lands, Water & Environment, Ignatius Oluka-Akileng, fortalte i et intervju med NorWatch at det i det siste har gått opp for myndighetene at de får svært lite igjen for utleien, og brukte ord som at investorene "utnytter systemet" for å skaffe seg billige landområder. Ifølge Oluka-Akileng har dette ført til at myndighetene nå gjennomgår ordningen med sikte på å få mer utbytte av leieforholdene og ikke bli lurt av useriøse investorer. I intervjuet gikk han så langt som til å

stille spørsmålstegn ved om leieavtalene til Tree Farms og Norwegian Afforestation Group er gyldige, uten å komme nærmere inn på hvordan myndighetene kan annullere avtaler som allerede er inngått.

Gjestende rådgiver for skogdepartementet i Uganda, Trygve Refsdal, stiller seg også svært kritisk til småpengene landet får i denne sammenheng. I et intervju med NorWatch sier han at dette kan utvikle seg til en ny form for kolonialisme. Som rådgiver for myndighetene presenterte Refsdal et diskusjonsnotat til skogmyndighetene under et seminar mens NorWatch var i Uganda. I notatet skriver han blant annet: "..., de eksisterende avtalene har en rekke svakheter som kan tiltrekke seg ikke bare seriøse investorer men også jordspekulanter."¹⁸

Refsdal gir tre begrunnelser for dette. For det første påpeker han at det ikke betales leie for områder som ikke er beplantet med trær. Dette kan føre til at leietakeren fristes til å leie ut slike områder til annen aktivitet enn skogplanting, eller til å bare la områdene forbli uplantet. For det andre peker Refsdal på at justeringen av leien for områdene som faktisk beplantes med trær kun foretas hvert tiende år. Med en prisstigning på for eksempel 7% vil dette bety at en leieavtale på 5000 shilling per hektar per år inngått i 1999 vil kun være verdt 2600 shilling per hektar per år i 2009 sett i forhold til 1999-kursen på shilling. For det tredje mener Refsdal at en leieperiode på 50 år er altfor lang, spesielt dersom useriøse investorer får råderett over store landarealer av høy kvalitet og verdi¹⁹.

Refsdal sier til NorWatch at utenlandske investorer presser myndighetene til å godta de lave leiebetingelsene. Det tyske selskapet Institut für Entwicklung und Umwelt (IEU), frontet av en tidligere

politiker fra De Grønne i EU Parlamentet, var nylig i Uganda og forhandlet om leie av 12.000 hektar i skogreservatet Kikonda. Da myndighetene forsøkte å forhandle fram en høyere leieavtale, presset - ifølge Refsdal som var til stedet under forhandlingene - IEU myndighetene til å akseptere de lave prisene på følgende måte: "Flyet vårt til Tyskland går i kveld, hvis dere ikke skriver under nå, blir det ingen avtale." Ifølge Refsdal må man regne med at denne formen for press har skjedd ikke bare i dette tilfellet.

Daglig leder Svein Olav Wilhelmsen i Norwegian Afforestation Group tror også at det snart vil komme endringer når det gjelder leiebetingelsene. Han mener at deres selskap var det siste som fikk i havn en leieavtale etter de gjeldende lave prisene, noe som var mulig fordi de gjorde krav på en gammel opsjon. Han mener for øvrig at den lave leieprisen må vurderes i sammenheng med at landet har problemer med å få tiltrukket seg "hvite investorer".

Administrerende direktør Løvhaugen i Tree Farms er mer direkte i sin kommentar til leieprisene. Han sier til NorWatch at det ikke er så rart at myndighetene i ettertid synes de har fått lite igjen, fordi alle gjerne vil ha mer enn de får. Tree Farms vil ifølge Løvhaugen på sin side selvfølgelig "betale minst mulig".

For øvrig mener Løvhaugen at problemet med skogreservatene i Uganda er at de mer eller mindre har ligget ubrukt i årtier på grunn av mangel på kvalifisert administrativ innsats og

“Vi må bare innrømme at vi ikke vet noe om kvotehandel, hverken hvordan den kommer til å fungere, eller hvor mye de utenlandske investorene kommer til å tjene på den. Kanskje du kan hjelpe oss med informasjon om dette?”

Fungerende viseskogdirektør
Ignatius Oluca-Akileng

penger til investeringer. I et brev til NorWatch skriver Løvhaugen: “Skogindustrien i Uganda er på et svært primitivt nivå og har i dag svært liten betalingsevne. Takten i den generelle økonomiske utviklingen i Uganda er også usikker. Dette fører til at investeringer i skogsektoren her er sjeldne og svært risikofylte. Vilåårene fra myndighetenes side må settes deretter. Det er strukturering og styring og investeringer sektoren trenger, slik jeg ser det.” En av konklusjonene Løvhaugen trekker er at leietiden på landområder til skogprosjekter må være lang på grunn av størrelsen på investeringene og omløpstider for trærne.

Refsdals ankepunkt er at de ugandiske skogmyndighetene står meget svakt i møte med de utenlandske selskapene som sitter med kapitalen og kunnskapen på den ene siden, og ministere og politikere som lett lar seg kjøpe på den andre siden. Skogmyndighetene har dessuten ingen anelse om hvor mye de utenlandske selskapene kan komme til å profitere på kvotehandelen, og hadde neppe skrevet under på avtalene dersom de hadde vært klar over det, mener Refsdal. Denne uvitenheten kom klart fram da NorWatch intervjuet fungerende vise-skogdirektør Oluka-Akileng. På spørsmål om de norske selskapenes handel med CO₂-kvoter, svarte han rett ut at de i skogdirektoratet ikke visste noe om kvotehandelen, hverken hvordan den kommer til å fungere eller hvor mye de utenlandske selskapene kommer til å tjene på den. Wilhelmsen sier på sin side at Norwegian Afforestation Group har gitt full informasjon til myndighetene, og at Oluka-Akilengs svar beror på at han som enkeltperson er uvitende. Det som er klart er at ledelsen innenfor skogmyndighetene har blitt skiftet ut flere ganger i løpet av de siste årene, og at Oluka-Akileng som nestsjef i skogdirektoratet innstendig ba NorWatch om å hjelpe dem med informasjon om karbonhandelen.

Dersom de norske selskapenes egne utregningsmodeller for CO₂-binding legges til grunn, er det store summer myndighetene går glipp av. I løpet av 25 års veksttid vil i såfall Tree Farms og Norwegian Afforestation Group kunne selge CO₂-kvoter i hundre millioner kronersklassen, mens myndighetene kun vil innkassere noen få millioner kroner i leieinntekter av landområdene (se punkt 4.5).

Myndighetenes mangel på kunnskap om kvotehandelen gjør også at de neppe har gjort regning med at karbonbindende skog forutsettes å forbli karbonbindende skog i uoverskuelig framtid. En omlegging av treplantasjene til andre formål som for eksempel jordbruk vil resultere i at CO₂-bindingen vil opphøre, og dermed torpedere regnskapet til aktører som har kjøpt CO₂-kvoter fra plantasjens eier. Ved å leie ut landområder til “karbonplantasjer” gir med andre ord myndighetene i Uganda fra seg valgmuligheten til å endre arealbruken i framtiden.

Ett av hovedproblemene med leiesystemet i dag er ifølge Refsdal at det er de utenlandske investorene som kommer til Uganda og selv velger ut områdene de vil leie, i stedet for at myndighetene styrer handelen ved å velge ut områder som de legger ut på anbud til høystbydende. Tree Farms har som nevnt større ambisjoner i Uganda enn områdene de har leid i Bukaleba-reservatet, og driver aktiv leting etter nye områder. Ifølge selskapets landsjef Jose Byamah har de allerede fått klarsignal om at de kan leie rundt 4000 hektar i skogreservatet South Busoga, samt konsesjon på et 300 hektar stort området med hogstmoden eukalyptus utenfor byen Jinja. I tillegg har Tree Farms fått utarbeidet en rapport som identifiserer 6 andre skogreservater i landet som mulige nye landområder for selskapets skogplantingsprosjekter.

Konklusjon: Både Tree Farms og Norwegian Afforestation Group har leid landområdene sine for en spottpris av Uganda. Myndighetene har minimal forutsetning

for å kunne vurdere hvilke verdier selskapene har planer om å generere gjennom CO₂-handel. Ved å leie ut landområder til “karbonplantasjer” gir Uganda fra seg valgmuligheten til å endre arealbruken i framtiden. Hele leieforholdet minner om nykolonialisme.

4.2. Landkonflikt

Siden 1960-70-tallet har lokale bønder og fiskere flyttet inn og ut av det norske - så vel som det tyske - selskapets konsesjonsområder i Bukaleba. Skogreservatet ligger i Iganga-distriktet som er tett befolket med innflyttere fra forskjellige deler av Uganda, så vel som naboland. Med få muligheter til arbeid utenom jordbruk og med en raskt økende befolkning, er det et stort press på landområder, innberegnet Bukaleba-reservatet²⁰.

Allerede tidlig på 1900-tallet flyttet mange mennesker inn i området. Men på grunn av et utbrudd av sovesyke (forårsaket av tsetsefluen), rømte folk bort fra området hvor reservatet ligger. Da Tsetsefluen kom under kontroll på 70-tallet, flyttet folk tilbake til Bukaleba. På 70-tallet ga også Idi Amin, klarsignal til et kvegdrift-prosjekt midt inne i reservatet, hvor det på det meste beitet 3000 kveg. Politikerne under Obotes regime på 80-tallet støttet også folks bosetting av skogreservatet, og en minister fra området ga følgende begrunnelse for dette: “Trær stemmer ikke, men det gjør folk.”²¹

Under nåværende president Musevenis regime ble derimot folk igjen kastet ut av Bukaleba-reservatet i 1989/90. Deres avlinger ble ødelagt og hus revet ned. De fleste bosatte seg rett utenfor skogreservatets grenser. Men nok en gang begynte folk sakte men sikkert å innta reservatet for å drive jordbruk og fiske. Resultatet i dag er at 5 landsbyer ligger innenfor Tree Farms området i Bukaleba-reservatet, samt at folk fra minst 8 landsbyer utenfor reservatet dyrker jord innenfor Tree Farms områder. Her følger en oversikt over disse 13 landsbyene:

- Walumbe Beach, Nakalanga og Namugongo. Alle tre er fiskerlandsbyer som ligger innenfor reservatet langs Victoriasjøen. Men selv om brorparten av innbyggerne driver med fiske, er det en stor del av dem som også har ryddet mark og driver jordbruk innover i reservatet. Halvparten av Nakalanga-landsbyen ligger innenfor det tyske selskapets konsesjonsområde.
- “Tsetse-kontroll”-landsbyen ligger midt i Tree Farms konsesjonsområde og er et resultat av en statlig tsetse-kontroll-stasjon som ble opprettet i 1972. Tsetse-kontrollen ble nedlagt i 1994, men de ansatte med sine familier, samt andre innflyttere har siden blitt boende i landsbyen, og livberger seg nå av jordbruk.
- Bukaleba Farm. Denne landsbyen er etterlevninger fra kvegdriftfarmen som ble opprettet i 1974. Landsbyens befolkning livnærer seg hovedsakelig av jordbruk, samt kvegdrift i liten skala. Også halvparten av denne landsbyen ligger innenfor det tyske selskapets konsesjonsområde.
- Bulwere, Kasali, Lukindu, Wamondo, Masaka, Mbira-Mbira, Puwerere, og Ndokero. Basert på det norske selskapets registrering og NorWatchs intervjuer med lokalbefolkningen, er det en rekke familier fra disse 8 landsbyene utenfor Bukaleba som driver jordbruk innenfor Tree Farms konsesjonsområde.

Hverken myndighetene eller Tree Farms har nøyaktig oversikt over hvor mange mennesker som bor innenfor selskapets konsesjonsområde. Enda mindre kontroll har de over hvor mange som i tillegg driver jordbruk innenfor området uten selv å bo der. Tallene spriker svært mye alt etter som hvem man spør. Ifølge Tree Farms landsjef Jose Byamah bor det eksempelvis

flere tusen mennesker bare i fiskerlandsbyen Walumbe Beach, mens innbyggerne selv hevder at det bor rundt 700 mennesker i landsbyen. Miljøkonsekvensanalysen av prosjektet, som ble utført av konsulenten John R. W. Aluma på oppdrag fra Tree Farms, opererer med innbyggertall på 2500 for Nakalanga og 700 for Walumbe Beach.

I 1999 ble en undersøkelse som resulterte i rapporten “Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program” offentliggjort av skogdepartementet. Undersøkelsen ble støttet av et EU-prosjekt innenfor skogsektoren i Uganda som ledes av britten Tony Finch, og tok blant annet for seg sosiale forhold i Bukaleba-reservatet. Her anslås det at rundt 8000 mennesker til sammen livnærer seg av jordbruk og fiske innenfor reservatet. Tony Finch presiserer at planen er å følge opp undersøkelsene for å kvalitetssikre innholdet, men NorWatchs undersøkelser støtter opp om deres anslag.

I henhold til lover og regler som gjelder for skogreservater i landet, er alle som bor og/eller driver jordbruk innenfor reservatet ulovlige “okkupanter”. Likevel hevder noen av bøndene at de kjøpte jorda de dyrker på 80-tallet og dermed har eiendomsretten til den, eller at jorda de nå dyrker i generasjoner tilbake har vært eid av familien.

Uansett er skogmyndighetenes syn på saken klar: Ved flere anledninger har de gitt Tree Farms beskjed om at bøndene og fiskerne som bor i og bruker Bukaleba-reservatet må trekke seg ut. Ifølge brev fra fungerende assisterende skogdirektør D.N.Byarugaba til Tree Farms datterselskap den 25. januar i år, ble folk i fiskerlandsbyene allerede i november i fjor gitt frist til å fjerne seg innen utgangen av januar i år. I brevet beskylder Byarugaba det norske og det tyske selskapet for å ikke fortelle lokalbefolkningen sannheten om deres ulovlige tilstedeværelse i reservatet²². Det krasse brevet var en reaksjon på at et parlamentsmedlem fra distriktet, på vegne av det norske og det tyske selskapet, hadde lagt fram et forslag til løsning på landkonflikten. Dette innebar blant annet at de som kun driver med fiske får beholde en landingsplass for fiskebåtene, og at resten av inntrengerne må forlate reservatet innen utgangen av juli i år²³.

Tree Farms legger på sin side ansvaret på myndighetene. Både administrerende direktør Odd Ivar Løvhaugen i Tree Farms og datterselskapet Busoga Forestry Companys sjef Jose Byamah har i klare ordelag uttrykt overfor NorWatch at det er

myndighetenes ansvar å sørge for at lokalbefolkningen blir kastet ut. Løvhaugen har ved flere anledninger uttrykt overfor NorWatch at alle som bor og dyrker innenfor deres områder, er ulovlige inntrengere, men at ikke selskapet vil ta “den skitne jobben med å kaste dem ut”. På den andre siden har han og andre i selskapet sagt at de kan akseptere aktiviteten til fiskerne og fiskerlandsbyenes tilstedeværelse, dersom skogmyndighetene går med på å avmerke et område til dem.

“Alle som bor og dyrker innenfor området vårt, er ulovlige inntrengere. Men vi vil ikke ta den skitne jobben med å kaste dem ut. Vi har derfor sagt klart ifra til skogmyndighetene at det er deres ansvar.”

Administrerende direktør Odd Ivar Løvhaugen,
Tree Farms

Bortsett fra innbyggerne i fiskerlandsbyen Walumbe Beach, var det ingen NorWatch snakket med som hadde fått beskjed fra Tree Farms eller myndighetene om at de måtte ut av reservatet. Flere hadde hørt rykter om det, mens andre tydelig ble overrasket over at de i umiddelbar framtid kunne komme til å bli kastet ut. Det var også åpenbart at mange av dem

som hadde hørt om utkastelse hadde fått en forståelse av at de kanskje likevel kunne bli boende, spesielt innbyggerne i fiskerlandsbyene. Dette håpet kan tilskrives at miljøkonsekvensanalysen av prosjektet går langt i å anbefale at fiskerne bør få bli, en anbefaling som begrunnes i faren for sosiale uroligheter²⁴.

Så godt som samtlige bønder og fiskere fortalte NorWatch at de ikke hadde noen annen plass å reise til, langt mindre jord å dyrke. Alle uttrykte en frykt for fremtiden dersom det de har blir tatt fra dem. Samtidig var det en utstrakt apati i forhold til trusselen om utkastelse; det er selskapet som eier landet de dyrker og/eller bor på. Gjennomgangstonen var at dersom de blir kastet ut, er det ikke mye de kan gjøre med det.

Det er ikke tvil om at bøndene og fiskerne opplever Tree Farms' prosjekt som en trussel mot deres livsgrunnlag. Samtlige intervjuede ba NorWatch innstendig om å viderebringe deres bønn til de norske eierne av Tree Farms om å få lov til å bli boende og/eller drive jordbruk/fiske i reservatet. Også selskapets miljøkonsekvensanalyse har fanget opp lokalbefolkningens frykt: "(Lokal)samfunnene har uttrykt et sterkt ønske om å få lov til å fortsette å bli der (i reservatet) fordi det vil være ekstremt vanskelig å finne alternative områder og aktiviteter for overlevelse/livsgrunnlag." Likevel - og i sterk kontrast til dette - står det i miljøkonsekvensanalysens sammendrag at bøndene og fiskerne "anser prosjektet som en sosialøkonomisk positiv utvikling" for området²⁵.

Situasjonen i Kachung-reservatet er ifølge Norwegian Afforestation Group helt annerledes. På grunn av at befolkningspresset er mye mindre i Lira-distriktet, finnes det ifølge daglig leder Svein Wilhelmsen hverken noen som bor eller dyrker jorda innenfor selskapets konsesjonsområde. Dette bekreftet også en innehaver av et lokalt sagbruk som viste NorWatch rundt i deler av skogreservatet. Et lite forbehold må dog tas: På grunn av størrelsen på det norske selskapets konsesjonsområde og mangelen på tid, kan ikke NorWatch garantere at det ikke eksisterer potensielle landkonflikter som ble oversett under besøket. I en sammenheng har Wilhelmsen dessuten fortalt at lokalbefolkningen hvert år svir av gresset innenfor reservatet, noe som står i motsetning til forsikringene om at ingen benytter seg av selskapets områder.

Konklusjon: Tree Farms' prosjekt kan ikke gjennomføres uten at anslagsvis 8000 mennesker, i hovedsak bønder og fiskere, blir kastet ut av selskapets områder og dermed frarøves sitt livsgrunnlag. Potensialet for sosiale konflikter og økt fattigdom er dermed stort. Lignende landkonflikt ble ikke observert av NorWatch ved prosjektet til Norwegian Afforestation Group.

4.3 Gratis arbeidskraft

For noen år siden sysselsatte Tree Farms flere hundre personer i plantasjedriften i Bukaleba-reservatet, mens det i dag kun har 43 ansatte, ifølge vise-administratør ved selskapets skogsstasjon, Winfred Nakato. Av disse jobber 20 personer i plantasjene. Helt fra første stund har Tree Farms i tillegg basert sin drift på det såkalte "taungya"-systemet. Dette går i korthet ut på at bøndene får lov til å dyrke mais, bønner og andre jordbruksprodukter mellom radene av plantetrær de første par årene inntil trærne har blitt så høye at annen vegetasjon ikke vokser under dem. Allerede da NorWatch var i kontakt med investor Mads Asprem om prosjektet for første gang i 1998, ble det presisert at selskapet praktiserte "taungya"-systemet.

Tree Farms har fått meget sterk kritikk når det gjelder bruken av “taungya”-systemet. Den nevnte EU-støttede undersøkelsen utgitt av skogdepartementet i Uganda, skriver at måten dette systemet utfolder seg på hos Tree Farms rett og slett minner om et “middelaldersk føydalt system” uten “forpliktende adelskap” hvor bøndene betaler brorparten av prisen for etableringen av plantasjene²⁶.

EU-undersøkelsen viser her til flere momenter. For det første sparer selskapet utgifter på å plante furu og eukalyptus på åkrene fordi bøndene allerede kostnadsfritt har ryddet og pløyd disse områdene. I tillegg sørger bøndene for gode oppvekstvilkår for planteskogen ved å luke og holde orden på sine avlinger såvel som trærne - nok en gang vederlagsfritt. Ikke nok med at bøndene på denne måten blir brukt som gratis arbeidskraft: Ifølge undersøkelsen må bøndene faktisk betale Tree Farms for å få lov til å dyrke innenfor selskapets områder. Betalingen innkreves i form av 100 kilo mais eller 50 kilo hirse per acre (ca 4 mål) per sesong, i tillegg til at bøndene må betale leie for jordlappene som varierer mellom 10.000 og 85.000 shilling²⁷.

“Vær så snill å be de norske eierne innstendig om at vi får lov til å bli boende her, og fortsette å leve av fiske og jordbruk. Vi har ingen andre steder å dra. Si til dem at vi er mennesker.”

34 år gamle Ratif Nakumusana,
bonde og fisker

EU-undersøkelsen henviser til at Tree Farms kun betaler 5000 shilling (ca. 26 kroner) per år til myndighetene for hver hektar som faktisk er plantet med trær. Bøndernes betaling per hektar til selskapet utgjør dermed det mangedobbelte av det selskapet betaler til myndighetene.

Skogmyndighetene påpeker også at Tree Farms nyter godt av “taungya”-systemet. I en rapport fra et feltbesøk de foretok i Bukaleba-reservatet den 24. november i fjor, skriver de følgende:

“Selskapene (Tree Farms og det tyske selskapet Dutche Forst Consult) oppfordrer faktisk til dette fordi de er avhengig av jordbruksaktivitet for å skaffe gratis arbeidskraft til å behandle jorda og utføre luking.”²⁸

NorWatchs undersøkelser bekrefter de ovenforstående opplysninger langt på vei. De aller fleste bøndene vi snakket med har erfaring med å dyrke på jordlapper som Tree Farms deretter har beplantet. I mange av de nyere plantefeltene kunne mais og bønner observeres mellom radene med unge furu- og eukalyptustrær. Mange av bøndene fortalte også at det er selskapet som tildeler nye jordlapper når trærne blir for høye til at jordbruk og skogbruk kan kombineres. Gjennomgangstonen blant bøndene var at Tree Farms lot dem dyrke jord i forhold til hvor selskapet hadde planer om å plante skog, og at de dermed gjorde jobben med å bearbeide jorda gratis for selskapet.

Opplysningene om at bønder har betalt Tree Farms leie i form av mais ble også bekreftet av bøndene. Ifølge dem måtte de som dyrket mindre enn en acre (ca. 4 mål) betale 50 kg mais per avling, mens de med større jordlapper måtte betale 100 kg. De fleste bøndene NorWatch intervjuet fortalte at de dyrket sine jordlapper i fellesskap med familie og slektninger. Med mange munnur å mette uttrykte de at betalingen gjorde et stort innhogg i deres livsgrunnlag. En storfamilie med fem voksne arbeidende på en acre fortalte eksempelvis at de i fjor måtte betale 100 kg mais til Tree Farms av en avling på totalt 250 kg.

Når det gjelder betalingen i form av kontanter, spriket imidlertid bøndenes forklaring med opplysninger gjengitt over. Ifølge flere NorWatch snakket med hadde de valget mellom å betale 50 kg mais eller 5000 shilling i kontanter. Bøndene ønsket helst å betale kontant fordi de fikk mer betaling for maisen ved å selge den på markedet. Likevel hadde de fleste betalt i form av mais av den enkle grunn at få hadde kontanter nok til å gjøre opp for seg (ifølge assisterende administrator for Tree Farms skogstasjon kunne man i februar i år få 180-190 shilling per kg mais på markedet. En bonde ville dermed kunne fått over 9000 shilling for 50 kg). Noen av bøndene fortalte for øvrig at de hverken hadde betalt i form av mais eller kontanter, fordi de ikke hadde blitt avkrevd noen betaling. Dette henger sammen med faktumet at Tree Farms ikke har full oversikt over hvem som faktisk dyrker innenfor selskapets områder.

Når det gjelder innkrevingen av mais fikk NorWatch innsyn i selskapets regnskap for denne aktiviteten i fjor. Her står det sirlig, med navn på personer i en kolonne og antall kilo vedkommende har betalt, at 5123 kg mais ble innkrevd i 1999 fra til sammen 197 av 573 bønder som Tree Farms hadde klart å registrere. 4755 kg ble solgt for 180 shilling per kg mens selskapet fikk 190 shilling per kg for de resterende 368 kiloene. Vise-administrator Winfred Nakato ved selskapets skogsstasjon klagde imidlertid over at det var vanskelig å få krevd inn maisen. Befolkningen i flere av landsbyene hadde simpelthen nektet å betale mais, mens mange av dem selskapet hadde oppsøkt på jordene hadde vridd seg unna betalingen ved å si at det ikke var deres jordlapper og at de bare var venner og bekjente som var på besøk og hjelp til.

Tree Farms landsjef Jose Byamah hevdet på sin side at hele saken omkring betaling har blitt misforstått og vridd på. Ifølge ham er ikke betalingen av mais noen form for leie av jorda. Innkrevingen skjedde bare i 1999 og var et mislykket forsøk på å få bøndene ut av reservatet. Selskapet har angivelig ikke til hensikt å følge opp innkrevingen i år. Byamah tar dessuten skarp avstand fra beskyldningene som kommer fram i den EU-støttede undersøkelsen om at selskapet krever kontant betaling fra bøndene for at de skal få lov til å dyrke jorda. Overfor NorWatch sier han at han selvfølgelig ikke kan garantere at ansatte i Tree Farms datterselskap Busoga Forestry Company ikke har tatt seg slike friheter. Men i et brev til EU-prosjektets leder Tony Finch, spør han retorisk hvorfor de ansatte går kledd så fattigslig dersom de har krevd inn penger fra så mange bønder som EU-undersøkelsen hevder²⁹.

Byamahs forklaring på disse påstandene er som følger: "Det er velkjent at bønder i dette landet, i tider med mangel på land, vil forvrengte informasjon for at det skal passe deres interesser. Bønder i og rundt Bukaleba er intet unntak." Byamah gjør også et poeng av at det ikke er Tree Farms datterselskap Busoga Forestry Company som har invitert bøndene inn i skogreservatet, men at de faktisk var der før selskapet etablerte seg med plantasjedrift: "Busoga Forestry Company spurte bare om deres samarbeid slik at de kunne dyrke sine avlinger mens vi planter trær.", skriver han videre³⁰.

Hvorvidt Byamah har rett i at bøndene forvrenger fakta eller om ansatte i Busoga Forestry Company krever penger fra bøndene uten ledelsens viten, er vanskelig å bedømme. Flere bønder pekte imidlertid ut - uavhengig av hverandre - samme person i selskapet som angivelig hadde krevd penger av dem. Flere fortalte også at de hadde fått beskjed fra denne personen om at de ville bli avkrevd betaling i form av mais eller kontanter i forbindelse med innhøstingen også i år. Da NorWatch fikk se igjennom regnskapet for innkrevingen av mais i fjor, sto det oppført kontantbeløp i stedet for et antall kilo mais ved noen av navnene på bøndene, noe som kan tyde på at kontantinnbetaling faktisk har skjedd.

Selv om Norwegian Afforestation Group ikke har startet opp sin skogplanting i Kachung-reservatet, er selskapet meget klar i sine uttalelser om at de ikke har til hensikt å gjøre bruk av “taungya”-systemet. Daglig leder Svein Wilhelmsens begrunnelse er at de er imot dette systemet fordi det strider mot skogmyndighetenes politikk i Uganda. Selskapets planer innebærer å bruke kvinnelig arbeidskraft i plantasjene “med avlønning på alminnelig anstendig nivå”, som Wilhelmsen skriver i en kommentar til NorWatch. Begrunnelsen er at “sosiale konflikter og fattigdom bekjempes ved å gi kvinner arbeid. Derved kommer 100% av lønnen tilbake til familien og ikke 40% dersom mannen får pengene, hvor 60% går til alkohol.”³¹

Konklusjon: Tree Farms utnytter bøndene ved å bruke deres arbeidskraft gratis til å rydde og bearbeide jorda som skal beplantes med skog (“taungya”-systemet). Faktumet at selskapet i tillegg har krevd inn betaling i form av mais (og sannsynligvis penger) fra bøndene, gjør at det som utfolder seg hos Tree Farms minner om et middelaldersk føydalt system uten forpliktende adelskap hvor bøndene betaler en stor del av prisen for etableringen av plantasjene. Norwegian Afforestation Group er i mot “taungya”-systemet og kommer ikke til å benytte seg av det.

4.4 Skogplanting i motbør

Ifølge landsjef Jose Byamah, har Tree Farms per i dag plantet furu, eukalyptus og i noen grad de lokale treslagene musizi, mahogni og musambya på rundt 600 hektar av selskapets totale konsesjonsområde på 5160 hektar. Ifølge Byamah foreligger ingen planer om å plante nye felt i år, både grunnet den uavklarte situasjonen med bønder og fiskere inne på området og forsiktig satsing fra de norske investorene. Hovedaksjonær Mads Asprem bekrefter at Tree Farms foreløpig har stanset overføringene av midler til datterselskapet i Uganda, og sier at selskapets aktiviteter i Bukaleba-reservatet nå holdes igang ved at han betaler utgiftene fra sin egen lomme.

Landkonflikten og utnyttelsen av gratis arbeidskraft går ifølge flere kilder i aller høyeste grad ut over kvaliteten på skogbruket og prosjektets framtid som leverandør av trevirke og karbonkvoter. Ifølge den EU-støttede undersøkelsen om blant annet Bukaleba-reservatet, er en av årsakene til dette at bøndene

“Enhver investor ønsker at prosjektet skal utvikle seg som håpet og at det blir en rimelig avkastning på kapitalen, det er en grunnleggende drivkraft i hele det kapitalistiske systemet. Imidlertid har jeg ikke merket noe til ‘nykolonialistiske’ holdninger eller ønsker om å opprette et føydalt system i prosjektet.”

Administrerende direktør Odd Ivar Løvhaugen,
Tree Farms

har ytt motstand mot skogplantingen i form av ren sabotasje: “Konfrontert med to avlinger med diametralt forskjellige formål, forsinker de (bøndene) trærnes vekst ved stadig å kviste greiner, rykke opp røttene på ungtrærne og ved mangelfull lusing.” EU-undersøkelsen konkluderer med at bøndenes motstand mot skogplantingen vil føre til lav produktivitet og dårlig kvalitet i plantasjen, og går så langt som til å spørre hvorvidt prosjektet noen gang vil bli et økonomisk overskuddsforetak³². EU-prosjektets leder, Tony Finch, sier rett ut til NorWatch at han anser at misforholdene i treplantasjene har gått så langt at det er for seint å gjøre noe med det.

NorWatch kunne ved selvsyn se at de nederste greinene på hele plantefelt med furu var blitt kappet av for å gi maisen plass til å vokse. Jose Byamah og andre ansatte i selskapet viste selv fram skadene på trærne og klaget over at det var vanskelig å få bukt med kvistingen. Ingen av bøndene som ble intervjuet innrømmet imidlertid at de hadde vært med på ødeleggelsene, noe som må ses i lys av frykten for å bli stilt økonomisk ansvarlig.

Et annet stort problem for Tree Farms er at eukalyptustrærne angripes av termitt-maur.

I notatet fra feltbesøket i november i fjor kommer det fram at også skogmyndighetene er misfornøyd med kvaliteten på plantasjedriften. De krever at Tree Farms og det tyske selskapet Dutche Forst Consult går vekk fra “tangya”-systemet og “foretar noen ordentlige investeringer for å produsere trær av høy kvalitet”, og at selskapene bør redusere plantingen av eukalyptus. I notatets konklusjon heter det at nivået på den tekniske standarden og investeringene ikke er tilfredsstillende, og at “Denne form for virksomhet er ikke forventet av utenlandske investorer. Ugandas utbytte fra en ekstern investor bør være høy teknisk standard som et resultat av et høyt nivå på investeringer.”³³

Myndighetene er altså ikke fornøyd med Tree Farms’ investeringer i prosjektet. Datterselskapets sjef Byamah innrømmer at det i år ikke blir noen nyplanting på grunn av mangel på penger. I henhold til selskapets virksomhetsplan skulle 1000 hektar vært plantet innen utgangen av år 2000, med 500 nye hektar for hvert påfølgende år. Ifølge planen skulle dermed 4250 hektar skog ha vært plantet innen utgangen av år 2005³⁴. Med 600 hektar beplantet per i dag, og stor uvisshet om når nyplantingen blir tatt opp igjen, ligger Tree Farms allerede langt bak sine egne planer (se Tabell 3).

Likevel hevder Byamah at de har fått mye skryt for kvaliteten og framdriften på skogplantingen³⁵. Men han innrømmer også at han er utsatt for press fra de norske investorene om raskest mulig å få noe igjen for investeringene de har gjort. Med en kvotehandel som fremdeles ligger i det blå og trevirke som først kan høstes og selges om 10 til 20 år (eukalyptus er hogstmoden etter 13-14 år, mens furu først kan felles etter 22-23 år), forteller Byamah at selskapet har ryddet 50 hektar for å dyrke mais kommersielt, og dermed skaffe

Tabell 3. Skogplantingsareal hos Tree Farms i Uganda

År	Plantet skog (hektar)	Planlagt planting (hektar)
1996	40	40
1997	360	320
1998	180	400
1999	20	500
2000	0	500
Totalt	600	1760

Kilde: J.B.Byamah - *Managment Plan for Bukaleba Forest Reserve under Managment of Busoga Forestry Company Ltd.*, udatert.

raske inntekter. Rundt 20 hektar ble ryddet for maisdyrking i 1999, mens 30 hektar ble ryddet i begynnelsen av 2000.

Byamah avviser at maisdyrking er en aktivitet som ligger i konflikt med skogreservatets formål; nemlig skogplanting. Til NorWatch sier han at dette området allikevel må ryddes for å plante trær, og at jorda ved å plante mais bearbeides for treplantingen. Myndighetene er ikke like begeistret for selskapenes jordbruksaktivitet. Skogmyndighetenes notat fra feltbesøket i fjor kritiserer det tyske selskapet for at de “faktisk er engasjert i jordbruksproduksjon og ikke planter trær på området”³⁶. Nå har altså også Tree Farms engasjert seg i jordbruksproduksjon, og ifølge administrerende direktør Løvhaugen kommer de til å fortsette med maisdyrkingen for å få kortsiktige inntekter.

I henhold til leieavtalen med myndighetene betaler ikke selskapene et rødt øre for områdene de planter med mais eller andre jordbruksprodukter. Profitten for salget av maisen går altså rett i lomma på Tree Farms. Gjestende rådgiver for myndighetene i Uganda, Trygve Refsdal, mener generelt at maisdyrking er en fristende og lettvinnt måte å tjene penger på så lenge ikke kvotehandelen er i boks, noe han mener er svært betenkelig.

Konklusjon: Bøndenes ødeleggelser av plantetrærne, termittangrep på eukalyptustrærne og mangel på investeringer gjør at Tree Farms’ plantasjer kritiseres for å ha både dårlig kvalitet og mangel på framdrift. Selskapets dyrking av mais for kommersielle formål gir dessuten ingen inntekter til myndighetene, og er en tvilsom måte å forvalte et skogreservat på.

4.5 Karbonprofitt

Som nevnt tidligere har både Tree Farms og Norwegian Afforestation Group CO₂-binding og kvotehandel som uttalt målsetting med sine treplantasjer i Øst Afrika. Selv om et regelverk for utregning av CO₂-profitt enda ikke er utarbeidet og vedtatt, er de norske selskapene godt i gang med å utarbeide CO₂-regnskap for sine plantasjer. Tree Farms’ satsing er i dag størst i Tanzania, og under samtaler med representanter for selskapet uttrykkes det stor tvil om Uganda-prosjektet framtid. Faktorer som spiller inn er både lønnsomhet og de sosiale konfliktene prosjektet strir med. De nedenforstående vurderingene er gjort ut ifra at Uganda-prosjektet faktisk overlever den nåværende krisen.

Ifølge Tree Farms virksomhetsplan vil plantasjene deres i Bukaleba-reservatet dekke rundt 4260 hektar av selskapets totale areal på 5160 hektar i år 2005 (ifølge selskapets landsjef Byamah kan det bli noe mindre enn virksomhetsplanen la opp til, sannsynligvis rundt 3500 hektar). De resterende 900 hektarene vil bli satt av til infrastruktur og vern av eksisterende naturskog som er noenlunde intakt (bl.a. på halvøya Imanyiro hvor selskapet planlegger økoturisme), samt at deler av området er uegnet for skogplanting³⁷.

Ifølge administrerende direktør Odd Ivar Løvhaugen har Tree Farms kun foretatt en utregning av karbonbinding på selskapets plantasjer i Tanzania: I prinsippet beregnes CO₂-lagring ved å gange antall tonn tørr biomasse per hektar x 0,45 (faktoren for karboninnhold i trevirke) x 3,66 (omregningsfaktoren fra C til CO₂). For Tree Farms’ plantasjer i Tanzania blir dermed regnestykke som følger: Gjennomsnittlig vil biomassen over jorda være ca 600 tonn per hektar etter 25 års veksttid. Ganger man dette med 0,45 og 3,66 blir resultatet 988 tonn CO₂ per hektar, et tall Løvhaugen avrunder til 1000 tonn CO₂ per hektar³⁸. 50% trekkes deretter i fra dette tallet som en buffer mot usikkerhetsfaktorer som brann og innsektangrep i plantasjene, samt karbonbindingen i vegetasjonen som eksisterte før skogplantingen begynte (baseline). Dermed sitter Tree Farms igjen med netto 500 tonn CO₂ per hektar som omsettelig kvote. Tree Farms har altså enda ikke rukket å inkludere Bukaleba-plantasjene i sitt CO₂-

regnskap. Men dersom Løvhaugens regnestykke overføres til selskapets områder i Uganda, betyr det at de 4260 hektarene med planteskog i Bukaleba-reservatet vil binde/lagre 2,13 millioner tonn CO₂ (4260 hektar x 500 tonn CO₂).

Når det gjelder Norwegian Afforestation Group, er selskapets konsesjonsområde i Kachung-reservatet som nevnt på totalt 3000 hektar, hvorav 2800 hektar skal beplantes med furu. Selskapet kommer til å rydde det meste av eksisterende vegetasjon, som er savannelignende "woodlands". Unntaket er ifølge daglig leder Svein Wilhelmsen de store trærne som vil stå urørte i henhold til selskapets ønske om å bevare noe av det biologiske mangfoldet.

Wilhelmsen har presentert følgende CO₂-regnestykke til NorWatch: I løpet av 22-23 år (Tree Farms opererer med 25 års veksttid for furu) vil disse 2800 hektarene med furuplantaser ha bundet opp brutto 2 millioner tonn CO₂. Det vil med andre ord si en binding på 714 tonn CO₂ per hektar. Wilhelmsen opplyser at selskapet ikke har regnet ut hvor mye den netto salgbare kvoten vil utgjøre, og viser til at dette vil være avhengig av hvilke beregningsmetoder som til syvende og sist blir vedtatt i de internasjonale forhandlingene. Men Wilhelmsen forteller at de overfor potensielle kunder har antydnet at plantasjen i Kachung vil kunne gi netto 1 million tonn salgbar karbonkreditt. Dersom dette skulle bli det endelige tallet, vil det si at Norwegian Afforestation Group får 357 tonn salgbar CO₂ per hektar (halvparten av 714 tonn CO₂), noe som er betydelig mindre enn Tree Farms sine beregninger.

Anslagene for hva prisen på CO₂ per tonn vil ligge på i det åpne internasjonale markedet varierer fra 50-400 kroner per tonn³⁹. Dersom man legger til grunn det norske klimaforskningsinstituttet CICEROs anslag på 125 kroner per tonn⁴⁰, vil Tree Farms og Norwegian Afforestation Group sitte igjen med henholdsvis 266 millioner kroner og 125 millioner kroner karbonprofitt for de aktuelle plantasjene i Uganda (se Tabell 4).

Hovedaksjonær Mads Aspren i Tree Farms mener imidlertid at disse anslagene er alt for høye. Han viser til at de allerede har inngått en avtale med et selskap som har opsjon på å kjøpe CO₂-kvoter av Tree Farms innen år 2003 for i underkant av 40 kroner per tonn, uten at han vil gå nærmere inn på hvilket selskap det er eller hvor stor CO₂-kvote de har opsjon på (senere får NorWatch bekreftet at Tree Farms og Industrikraft Midt-Norge, som står bak planene om gasskraftverk i Skogn, har orientert Utenriksdepartementet om denne avtalen). Dersom 40 kroner legges til grunn for Tree Farms CO₂-regnskap i Bukaleba, vil selskapet tjene 85 millioner kroner på handelen, mens Norwegian Afforestation Group med samme pris vil sitte igjen med 40 millioner kroner.

Tabell 4. Karbonprofitt etter 25 års veksttid

Selskap	Beregningsmetode	Profitt
Tree Farms	4260 hektar x 500 tonn CO ₂ x 125 kroner	266 millioner kroner
Norwegian Group	Afforestation 2800 hektar x 357 tonn CO ₂ x 125 kroner	125 millioner kroner

I tillegg kommer eventuelle inntekter som de norske selskapene får gjennom salg av tømmer og trevirke fra plantasjene - dersom denne siden av virksomheten i det hele tatt går i pluss. Daglig leder i Norwegian Afforestation Group opplyser at de blir nødt til å selge sine kvoter

for 60-80 kroner per tonn CO₂ for å dekke de stipulerte utgiftene til skogplanting og hogst - tatt i betraktning dagens lave kubikkmeterpris på trevirke i Uganda. Tree Farms vil ikke ut med tall på hvor mye utgifter selskapet har på skogplantingen per hektar. Hovedaksjonær Mads Aspren tegner imidlertid også et negativt bilde av markedet i Uganda og av lønnsomheten ved Bukaleba-prosjektet.

I og med at man forholder seg til anslag og spådommer, både i forhold til CO₂-pris og kubikkmeterpris for trevirke/tømmer, ligger det store usikkerhetsmomenter i alle utregningsmodellene. Dersom ikke skogbruket blir økonomisk bærekraftig på grunn av labert marked for tømmer og trevirke, vil eksempelvis salget av CO₂-kvoter ikke bli ren profitt. Uansett står den sannsynlige CO₂-profitten i sterk kontrast til utbyttet myndighetene i Uganda får. Som skissert tidligere er landets leieinntekter årlig på 26 kroner per hektar som er beplantet (i tillegg til engangssummen på 2600 kroner ved undertegning av leieavtalen). I løpet av 25 år (veksttid for furutrær) vil Tree Farms kun måtte betale drøyt 2,7 millioner kroner i leie til myndighetene, mens Norwegian Afforestation Group må ut med litt over 1,8 millioner kroner (se Tabell 5).

Tabell 5. Leieutgifter for de norske selskapene

Selskap	Beregningsmetode	Utgifter
Tree Farms	4260 hektar x 26 kroner x 25 år	2.769.000 kroner
Norwegian Group	Afforestation 2800 hektar x 26 kroner x 25 år	1.820.000 kroner

Som nevnt i punkt 4.1 vil myndighetenes utleie av landområder til “karbonplantasjer” frarøve dem muligheten til å endre bruken av arealene til andre formål. Når det først er brukt til å binde CO₂ i skog, må arealet forbli skogdekt for at ikke CO₂ skal frigis tilbake til atmosfæren⁴¹. Behov for bruk av landområder til jordbruk eller brensel som følge av for eksempel krig eller fattigdom, vil ikke kunne rettferdiggjøre at myndighetene tar i bruk de “norske” arealene uten at CO₂-regnskapet går i vasken.

Uganda vil heller ikke kunne bruke de norske selskaperens områder til å bokføre redusert CO₂-utslipp den dagen de selv står overfor forpliktelser, sannsynligvis etter perioden 2008-2012. Når Tree Farms og Norwegian Afforestation Group har solgt kvotene til eksempelvis norske industriforetak, kan de heller ikke selges eller brukes på nytt. Dermed bruker Uganda opp mange av sine karbonbindende skoger til fordel for land og bedrifter i den rike delen av verden (som i dag har forpliktelser om å redusere CO₂-utslippet).

Konklusjon: Mens Tree Farms og Norwegian Afforestation Group kan komme til å få inntekter i hundremillioners-klassen på salg av CO₂-kvoter fra sine treplantasjer i løpet av 25 år, sitter Uganda igjen med noen få millioner kroner i leieinntekt. De karbonbindende plantasjene må forbli karbonbindende plantasjer i uoverskuelig framtid, noe som fratrar landets myndigheter valgmuligheten til å regulere områdene til andre formål i folkets interesse. Uganda vil heller ikke kunne gjøre bruk av karbonskogen til sitt eget CO₂-regnskap når den tid kommer at de selv får forpliktelser,

fordi kvotene allerede er solgt til land og bedrifter i de rike landene som i dag har forpliktelser i henhold til Kyotoprotokollen.

4.6 Usikkert CO₂-regnskap

Et fullstendig CO₂-regnskap for de norske selskapenes plantasjer, spesielt med hensyn til Tree Farms, vil bli meget usikkert av flere grunner:

- Det er umulig å forutsi hva som kommer til å skje med de rundt regnet 8000 “inntrengerne” som må flytte fra Bukaleba-reservatet. Alle livnærer seg i dag innenfor primærnæringer som jordbruk, dyrehold og fiske, og vil måtte flytte til nye områder hvor rydding av jord og/eller skog til jordbruksformål vil kunne være eneste alternativ for å overleve. Spørsmålet er da i hvilken grad deres aktiviteter etter flyttingen representerer økte CO₂-utslipp i forhold til virksomheten i Bukaleba i dag. For at Tree Farms skal kunne presentere et meningsfylt regnskap i denne sammenheng, måtte man på forhånd visst hvilke aktiviteter de tvangsflyttede i framtiden ville utøve⁴². Dette synes helt uoverkommelig i et land som Uganda hvor fattigdom, mangel på landområder og politisk uro gjør at folk til stadighet flytter fra den ene til den andre kanten av landet. Det er heller ikke utenkelig at man må gjerde inn Tree Farms områder og gå inn med tungt vakthold for å hindre at selskapets konsesjonsområder “invaderes” på ny. Selv om Norwegian Afforestation Groups områder ikke er utsatt for det samme befolkningspresset i dag, har selskapet ingen garantier for at ikke dette kan bli en realitet i framtiden for dem også.
- Treplantasjene må sikres mot politisk uro og omveltninger i landet for å forhindre at plantasjedriften blir lagt ned og områdene regulert til andre aktiviteter (de norske selskapene har som nevnt leid landområdene i 50 år med opsjon på 50 nye år deretter). Krig og nød kan føre til at folk i desperasjon på nytt invaderer både Tree Farms og Norwegian Afforestation Groups områder for å drive jordbruk, skaffe brensel eller rydde skogen for beiteformål. Ett nytt regime kan komme til å gi blaffen i skogreservatens status og gi tillatelse til for eksempel nye kvegdriftsprosjekt hvor skogen ryddes. Nye politikere kan komme til å si som sine kolleger på 80-tallet at mennesker - i motsetning til trær - stemmer under valg⁴³. Et lite tilbakeblikk på Ugandas nyere historie gir ikke grunnlag for optimisme i denne sammenheng.
- Politisk uro er ikke det eneste man må sikre seg mot. Treplantasjene kan komme til å råtne på rot i framtiden simpelthen fordi det ikke finnes et marked for trevirket/tømmeret. Administrerende direktør Odd Ivar Løvhaugen i Tree Farms innrømmer at markedet er labert i Uganda i dag. Dersom det ikke lar seg gjøre å drive plantasjene på en lønnsom måte, kan man derfor risikere at investorer ikke vil fortsette med gjenplantingen. Dersom gjenplantingen ikke foretas etter innhøsting av hogstmodne trær, vil det heller ikke eksistere et konstant skogdekke som binder CO₂ på det nivået som man først regnet ut og eventuelt solgte kvoter for.
- Tree Farms områder utsettes allerede i dag for branner, angivelig påtrent i noen grad av bønder, men især av jegere. Under NorWatches besøk i reservatet brant det eksempelvis innenfor det tyske selskapets konsesjonsområde. Det var stor nervøsitet for at brannen skulle nå både de tyske og de norske plantefeltene, og Tree Farms landsjef Jose Byamah gjentok stadig bekymringer for branner. Usikkerheten med branner vil være et vedvarende problem som krever høy beredskap og godt vakthold, for at ikke karbonbindingen skal gå opp i røyk. I en situasjon hvor hele eller deler av treplantasjene brenner ned, er det klart at Tree Farms og Norwegian Afforestation Group vil gå glipp av fortjenesten på salg av tømmer og trevirke,

noe som igjen vil forutsette at bedriftene har en god økonomi eller sterk vilje til å gjenplante områdene for at CO₂-bindingen igjen skal fungere.

- Det er et åpent spørsmål hvilken innvirkning plantasjene til begge selskapene vil få på flekkene med naturskog som de har planer om å la stå i fred, eller på vegetasjonen utenfor deres landområder. Undersøkelser har vist at plantasjer med hurtigvoksende treslag kan ha en negativ innvirkning på naturskog gjennom erosjon og spredning av sykdommer og insektsangrep, noe som igjen kan virke inn på karbondbindende vegetasjon og jordsmonn. Et viktig moment i denne sammenheng er også at hurtigvoksende treslag som furu og spesielt eukalyptus trenger store mengder med vann for å vokse. Dermed kan slike store monokulturelle plantasjer føre til uttørking av grunnvannsreserver og forrykkelse av den økologiske balansen i området, noe som igjen kan virke inn på den omkringliggende biomassens evne til å binde CO₂. Daglig leder Wilhelmsen i Norwegian Afforestation Group mener på sin side at dette ikke er et faremoment for deres prosjekt, i og med at Nilen og Lake Kyoga er nærmeste nabo.

- En kompliserende faktor er også hvor mye CO₂ som frigjøres fra jordsmonnet ved rydding og pløying før trærne plantes. Ifølge FNs klimapanel IPCC binder jord mer karbon enn vegetasjon, uansett om det er snakk om områder med tropisk regnskog eller ørken (i jorda er karbonet lagret i røtter og annen biomasse under forråtnelse). De norske selskapenes landområder i Uganda betegnes som savanner/woodlands. IPCCs statistikk viser at jordsmonnet i tropiske savanner binder seks ganger mer CO₂ enn vegetasjonen på overflaten⁴⁴. Daglig leder Wilhelmsen i Norwegian Afforestation Group sier at det er meget komplisert å inkludere disse faktorene i regnestykket. Men han antar at den mengde CO₂ som frigjøres ved at selskapet fjerner eksisterende vegetasjon og pløyer opp jorda, igjen vil bindes i plantasjene gjennom underskog og nye rotsystemer.

Konklusjon: Det hefter store usikkerhetsmomenter ved hvor mye treplantasjene til de norske aktørene netto vil binde opp av CO₂. Ugandas marked for trevirke er labert og kan medvirke til at investorene i det lange løp ikke ser seg tjent med gjenplanting. Branner, politisk uro og omveltninger er faktorer som gjør det vanskelig å garantere at virksomhetene får fortsette uhindret. De monokulturelle plantasjenes innvirkning på den omkringliggende vegetasjonens evne til å binde CO₂ er også en ukjent faktor. Spesielt er CO₂-regnskapet usikkert ved Tree Farms' prosjekt som innebærer utkastelse av anslagsvis 8000 mennesker som kan komme til å rydde nye områder og skog for å livberge seg. Alt dette kan føre til et CO₂-regnskap som ikke avspeiler virkeligheten.

5. Sammendrag og konklusjoner

De norske skogplantingsprosjektene i Uganda har som mål å gi Tree Farms og Norwegian Afforestation Group inntekter både ved salg av tømmer/trevirke og CO₂-kvoter. De to selskapene har en vidt forskjellig bakgrunn. Bak Tree Farms står kapitalsterke investorer som Kjell Inge Røkke og Mads Asprem, mens Norwegian Afforestation Group har sitt utspring i bistandsmiljøet i Uganda.

Men begge selskapene profilerer prosjektene sine som miljøvennlige: For hva kan være galt i å plante trær og binde opp CO₂ i en verden plaget av avskoging og forurensing? Selskapenes uttalte intensjoner om sysselsetting og utvikling av skogsektoren i Uganda kan vel heller

ingen være motstander av. NorWatchs undersøkelser viser imidlertid at prosjektene har sine svært tvilsomme sider. Ikke minst gjelder dette for prosjektet til Tree Farms.

- **Både Tree Farms og Norwegian Afforestation Group har leid landområdene sine for en spottpris av myndighetene, som har minimal forutsetning for å kunne vurdere hvilke verdier selskapene har planer om å generere, ikke minst gjennom CO₂-handel. Ved å leie ut landområder til “karbonplantasjer” gir Uganda fra seg valgmuligheten til å endre arealbruken i framtiden. Hele leieforholdet minner om nykolonialisme.**
- **Tree Farms prosjekt kan ikke gjennomføres uten at anslagsvis 8000 mennesker, i hovedsak bønder og fiskere, blir kastet ut av selskapets områder og dermed frarøves sitt livsgrunnlag. Potensialet for sosiale konflikter og økt fattigdom er dermed stort.**
- **Tree Farms utnytter bøndene ved å bruke deres arbeidskraft gratis til å rydde og bearbeide jorda som skal beplantes med skog. Faktumet at selskapet i tillegg har krevd inn betaling i form av mais (og sannsynligvis penger) fra bøndene, gjør at det som utfolder seg hos Tree Farms minner om et middelaldersk føydalt system uten “forpliktende adelskap” hvor bøndene betaler en stor del av prisen for etableringen av plantasjene.**
- **Bøndenes ødeleggelse av plantetrærne, termittangrep på eukalyptustrærne, dyrking av kommersiell mais og mangel på investeringer gjør at Tree Farms plantasjer kritiseres for å ha både dårlig kvalitet og mangel på framdrift. Selskapets dyrking av mais for kommersielle formål gir dessuten ingen inntekter til myndighetene, og er en tvilsom måte å forvalte et skogreservat på.**
- **Mens Tree Farms og Norwegian Afforestation Group kan komme til å få inntekter i hundremillioners-klassen på salg av CO₂-kvoter fra sine treplantasjer i løpet av 25 år, sitter Uganda igjen med noen få millioner kroner i leieinntekt. De karbonbindende plantasjene må forbli karbonbindende plantasjer i uoverskuelig framtid, noe som fratår landets myndigheter valgmuligheten til å regulere områdene til andre formål i folkets interesse. Uganda vil heller ikke kunne gjøre bruk av karbonskogen til sitt eget CO₂-regnskap når den tid kommer at de selv får forpliktelser, fordi kvotene allerede er solgt til land og bedrifter i de rike landene som i dag har forpliktelser i henhold til Kyotoprotokollen.**
- **Det hefter store usikkerhetsmomenter ved hvor mye treplantasjene til de norske aktørene netto vil binde opp av CO₂. Ugandas marked for trevirke er labert, og kan medvirke til at investorene i det lange løp ikke ser seg tjent med gjenplanting. Branner, politisk uro og omveltninger er faktorer som gjør det vanskelig å garantere at virksomhetene får fortsette uhindret. De monokulturelle plantasjenes innvirkning på den omkringliggende vegetasjonens evne til å binde CO₂ er også en ukjent faktor. Spesielt er CO₂-regnskapet usikkert ved Tree Farms' prosjekt som innebærer utkastelse av anslagsvis 8000 mennesker som kan komme til å rydde nye områder og skog for å livberge seg. Alt dette kan føre til et CO₂-regnskap som ikke avspeiler virkeligheten.**

Tree Farms og Norwegian Afforestation Group har allerede posisjonert seg i jakten på CO₂-kvoter. Først i november 2000, under klimaforhandlingene på neste Partskonferanse i Haag, skal det imidlertid avgjøres hvorvidt kvotehandel basert på treplantasjer i utviklingsland skal

godkjennes. Dersom utenlandske investorer får en slik aksept for å tjene penger både på tradisjonell skogsdrift og salg av CO₂-kvoter, kan land som Uganda komme til å oppleve en klondyke-tilstand hvor utenlandske selskap kappes over en lav sko om å tilegne seg billige landområder - på bekostning av mennesker og miljø.

I Kyoto-avtalen forpliktet Norge seg til at våre klimagassutslipp i perioden 2008-2012 ikke skal overstige én prosent høyere enn nivået i 1990. Men de norske utslippene har økt kraftig siden den gang. De norske myndighetenes framskrivninger viser at veksten vil fortsette fram til 2010. Iberegnet utslipp fra alle de fem planlagte gasskraftverkene som er meldt til myndighetene, vil Norge måtte redusere sine utslipp tilsvarende 20 millioner tonn CO₂ hvert år⁴⁵.

Som et tankeeksperiment: Hva ville skje hvis alt dette norske utslippet ble redusert takket være oppkjøp av CO₂-kvoter fra skogplantingsprosjekter i Uganda? Dersom Tree Farms regnestykke gjøres gjeldende (1 hektar planteskog binder 500 tonn CO₂), ville i såfall *40.000 hektar (400.000 mål) måtte bli konvertert til treplantasjer hvert eneste år*. Men etter at Kyoto-forpliktelsene for perioden 2008-2012 er oppfylt, vil Norge og de andre industrilandene måtte regne med nye og strengere forpliktelser, samt at også utviklingslandene får forpliktelser til å redusere klimagassutslipp.

Hvor stort antall hektar må i såfall konverteres til treplantasjer i årene framover?

Hvor mange bønder vil i såfall miste sitt livsgrunnlag for at CO₂-kvoter skal kunne kjøpes av forurenserne?

Hvor store summer vil i såfall gå inn på bankkontoene til utenlandske investorer mens utviklingsland sitter igjen med lommerusk?

Det er i dag et åpent spørsmål om Tree Farms' prosjekt vil overleve på grunn av de sosiale konfliktene og problemer med lønnsomhet. En EU-finansiert undersøkelse av blant annet Tree Farms prosjekt i Bukaleba-reservatet konkluderte med en "tap-tap"-situasjon for både skogbruket og lokalbefolkningen⁴⁶. Sett i lys av kvotehandelen er NorWatchs konklusjon at Tree Farms prosjekt er i en "tap-tap-tap"-situasjon; skogbruket skranter, lokalbefolkningen lider og Uganda nykolonialiseres takket være jakten på CO₂-kvoter. Rådgiver for skogmyndighetene i Uganda, Trygve Refsdal, frykter med rette rotteracet etter karbonbindende landområder når han uttaler følgende:

"Dette kan føre til en ny form for kolonialisme. Skogplanting i Uganda og andre fattige land må i første rekke ta sikte på å dekke landets og lokalbefolkningens behov, ikke behov for 'det internasjonale samfunn'. Om dette kan kombineres, så er det OK, men erfaringer fra tilsvarende initiativ viser at lokale interesser, lokale behov og tradisjonelle rettigheter til jorden lett skyves til side og at landkonflikter oppstår når kommersielle interesser utenfra kommer inn."⁴⁷

Det kan synes som om keiseren har fått nye trær.

“Dette kan utvikle seg til en ny form for kolonialisme. Skogplanting i Uganda og andre fattige land må i første rekke ta sikte på å dekke landets og lokalbefolkningens behov, ikke behov for ‘det internasjonale samfunn’. Om dette kan kombineres, så er det OK, men erfaringer fra tilsvarende initiativ viser at lokale interesser, lokale behov og tradisjonelle rettigheter til jorden lett skyves til side og at landkonflikter oppstår når kommersielle interesser utenfra kommer inn.”

Rådgiver for skogmyndighetene i Uganda, Trygve Refsdal

¹ Development Today - *More NORAD millions to Sao Hill after take-over by forestry investors. Enter Norwegian billionaire Røkke*, september 14, 1998

² Forum for Utvikling og Miljø - *Rettferdighet og klimaendringer*, januar 2000.

³ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

⁴ Forum for Utvikling og Miljø - *Rettferdighet og klimaendringer*, januar 2000.

⁵ Forum for Utvikling og Miljø - *Rettferdighet og klimaendringer*, januar 2000.

⁶ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

⁷ UNFCCC - *Kyotoprotokollen*, desember 1997.

⁸ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

⁹ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

¹⁰ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

¹¹ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

¹² IPCC - *Special Report: Land Use, Land-Use Change, and Forestry, Draft Summary for Policymakers*, 06.03.2000

¹³ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon “Offset” Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.

¹⁴ Trygve Refsdal - telefonsamtale, mars 2000.

¹⁵ Finansavisen - *Milliardklipp i Afrikas skoger*, 11.03.1999

¹⁶ NORAD - Brev til NorWatch, 30.03.2000

¹⁷ EIA-Consultant John R. W. Aluma - *Report on Environment Impact Assessment of the Management Plan for Bukaleba Forest Reserve under Busoga Forestry Company Limited*, september 1999.

¹⁸ Trygve Refsdal - *Revenue Collection through Stumpage Fees, and from the Licencing of Reserved Forest Land to Private Companies and Individuals*, februar 2000.

¹⁹ Trygve Refsdal - *Revenue Collection through Stumpage Fees, and from the Licencing of Reserved Forest Land to Private Companies and Individuals*, februar 2000.

²⁰ B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.

²¹ B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.

²² Ag. Commissioner for Forestry D.N.Byarugaba - *Utilisation of Bukaleba Forest Reserve*, 25.01.2000

- ²³ MP. Bunya West - *Re: Utilisation of Bukaleba Forest Reserve*, 20.01.2000.
- ²⁴ EIA-Consultant John R. W. Aluma - *Report on Environment Impact Assessment of the Management Plan for Bukaleba Forest Reserve under Busoga Forestry Company Limited*, september 1999.
- ²⁵ EIA-Consultant John R. W. Aluma - *Report on Environment Impact Assessment of the Management Plan for Bukaleba Forest Reserve under Busoga Forestry Company Limited*, september 1999.
- ²⁶ B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.
- ²⁷ B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.
- ²⁸ Forest Officer Nsita Steve Amooti - *Field Visit to Bukaleba Forest Reserve*, 24.11.1999.
- ²⁹ J.B.Byamah - *Re: Report on Busoga Forestry Company Operations in Bukaleba by Two Consultants*, 28.10.1999.
- ³⁰ J.B.Byamah - *Re: Report on Busoga Forestry Company Operations in Bukaleba by Two Consultants*, 28.10.1999.
- ³¹ Svein O. Wilhelmsen - e-post, 05.04.2000.
- ³² B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.
- ³³ Forest Officer Nsita Steve Amooti - *Field Visit to Bukaleba Forest Reserve*, 24.11.1999.
- ³⁴ J.B.Byamah - *Management Plan for Bukaleba Forest Reserve under Management of Busoga Forestry Company Ltd.*, udatert.
- ³⁵ J.B.Byamah - *Re: Report on Busoga Forestry Company Operations in Bukaleba by Two Consultants*, 28.10.1999.
- ³⁶ Forest Officer Nsita Steve Amooti - *Field Visit to Bukaleba Forest Reserve*, 24.11.1999.
- ³⁷ J.B.Byamah - *Management Plan for Bukaleba Forest Reserve under Management of Busoga Forestry Company Ltd.*, udatert.
- ³⁸ Odd Ivar Løvhaugen - e-post, 20.03.2000.
- ³⁹ Dagsavisen - *Klimaavtalen koster Norge milliarder*, 25.02.2000.
- ⁴⁰ Framtiden i våre hender - *Karbongjelda*, mars 2000.
- ⁴¹ The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon "Offset" Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.
- ⁴² The Corner House - *The Dyson Effect, Carbon "Offset" Forestry and the Privatisation of the Atmosphere*, juli 1999.
- ⁴³ B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.
- ⁴⁴ IPCC - *Special Report: Land Use, Land-Use Change, and Forestry, Draft Summary for Policymakers*, 06.03.2000
- ⁴⁵ Dagsavisen - *Klimaavtalen koster Norge milliarder*, 25.02.2000.
- ⁴⁶ B. Koppers, K Consult - *Social Impact Assessment of the Proposed Natural Forest Resources Management & Conservation Program*, oktober 1999.
- ⁴⁷ Trygve Refsdal - e-post, 24.03.2000.

